

SPLONK

voor anderstalige nieuwkomers

“Plezier in het leren, daar gaat het om.” – Josée Coenen

**Bachelor
Studente
Promotor
Vaklector
Academiejaar**

**Lager Onderwijs
Liesbeth De Vriendt
Mevr. Elke Van Nieuwenhuyze
Mevr. Hilde Van den Bossche
2016 – 2017**

Voorwoord

Deze bachelorproef kwam tot stand in het kader van het behalen van het diploma Bachelor Lager Onderwijs aan de Katholieke Hogeschool Odisee in Sint-Niklaas.

Hierbij schrijf ik graag een woord van dank neer. In het bijzonder wil ik mijn promotor, mevrouw Elke Van Nieuwenhuyze bedanken. Ik kon steeds bij haar terecht voor vragen en advies.

Ook ben ik mijn vaklector, mevrouw Hilde Van den Bossche, dankbaar voor onder andere haar hulp bij het vinden van enkele bronnen.

Tevens wil ik ook mijn dank richten aan de Gemeentelijke School Zele voor de ondersteuning tijdens dit onderzoek.

Tot slot bedank ik mijn vrienden voor de onvoorwaardelijke steun.

Liesbeth De Vriendt
Bachelor Lager Onderwijs
Odisee Campus Waas, Sint-Niklaas
2016 - 2017

Inhoudsopgave

Inleiding	1
Probleemstelling.....	2
Aanpak	4
Resultaten	8
Conclusies	8
Bibliografie.....	9
Schriftelijke bronnen	9
Mondelinge bronnen.....	10
Bijlagen	11
Bijlage 1	11
De taaltrap: les 1 – Naar school.....	11
Bijlage 2	12
Taalverwerking Basisschool De Wereldreiziger	12
Bijlage 3	13
Taalsuggesties uit Geen pANiek. Snel op weg met anderstalige nieuwkomers	13
Bijlage 4	15
Mariette Hoogeveen – Woordenschatontwikkeling in het basisonderwijs opnieuw onderzocht (te verschijnen)	15
Bijlage 5	26
Het ontwerp SPLONK.....	26
Bijlage 6	34
Toets: woordenschat – de school.....	34
Bijlage 7	38
Riedel en Ritme – Vlaamse Taalriedels	38
Bijlage 8	39
Taaltoets: woordenschat - voeding.....	39
Bijlage 9	40
Enquête: bevraging ontwerpactiviteit.....	40

Tijdens de voorbije stages stelde ik vast dat steeds meer scholen te maken krijgen met anderstalige nieuwkomers in de klassen. De laatste maanden kwam dit onderwerp ook volop in de media. Aangezien deze nieuwkomers het Nederlands vaak niet machtig zijn, zorgt dit voor problemen. Zowel voor de leerkrachten als voor de leerlingen. Dit stelt de leerkrachten voor een moeilijk vraagstuk: “Hoe ga ik met deze leerlingen aan de slag als mijn school geen aanspraak maakt op aanvullende lestijden?” Als leerkracht in wording leek me dit een interessant onderwerp om verder te onderzoeken en een mogelijke oplossing te vinden.

In deze paper komen de volgende onderdelen aan bod:

Om te beginnen analyseerde ik het probleem dat zich stelde op mijn stageschool. Vanuit die analyse stelde ik enkele onderzoeksvragen op. Hieruit volgde het onderzoek en ontwerp dat gericht is op de verbetering van de onderwijspraktijk. Tot slot maakte ik een eindevaluatie van het project en schreef ik enkele conclusies neer, om de sterktes en werkpunten ervan te bepalen.

Zoals ik reeds aangaf, ben ik zeer geïnteresseerd in dit actuele en bovendien complexe probleem. Concreet gaat het om kinderen die om diverse redenen in ons land terechtkomen en nog geen volledig schooljaar les gevolgd hebben in een Nederlandse school. Ze zijn de taal onvoldoende machtig om het normale curriculum te volgen. Bovendien zijn leerkrachten vanuit de lespraktijk of de lerarenopleiding niet altijd voldoende voorbereid om leerlingen op te vangen die amper Nederlands begrijpen. Een school maakt pas aanspraak op aanvullende lestijden indien er voldoende anderstalige nieuwkomers ingeschreven zijn, enkel dan kunnen de kinderen bij externe leerkrachten een apart taalbad krijgen. H. en S. zijn twee anderstalige nieuwkomers, afkomstig uit Syrië, zij volgen sinds oktober les op mijn stageschool. Twee anderstalige nieuwkomers zijn echter niet voldoende om aanspraak te maken op aanvullende lestijden en komen bijgevolg meteen terecht in het reguliere onderwijs. Ze dienen van de ene op de andere dag les te volgen in een taal die ze niet voldoende begrijpen, wat veel extra energie vraagt van de klasleerkrachten om deze kinderen in de lessen te betrekken.

In een gewone les staat de anderstalige nieuwkomer er alleen voor en kan weinig aandacht besteed worden aan de gebrekkige kennis van het Nederlands. Aangezien ik vorig schooljaar reeds verscheidene modules van het laatste jaar volgde, kon ik dit jaar extra veel tijd spenderen op mijn stageschool. Die tijd heb ik maximaal benut om het praktijkprobleem ten volle te doorgronden, door apart aan de slag te gaan met de twee anderstalige nieuwkomers (H. en S.). Om het probleem aan te pakken werkt mijn stageschool met de methode *De taaltrap*¹ (bijlage 1), de hierin behandelde onderwerpen sluiten aan bij de leefwereld van de kinderen. Al gauw ondervond zowel de zorgcoördinator als ikzelf dat deze methode een goede leidraad is om het Nederlands te leren. Er is echter nog mogelijkheid tot verbetering, de methode legt zich te snel toe op moeilijkere woorden en oefeningen. Verder ontbreekt er ook een veelvuldige herhaling van de woordenschat, waardoor de woorden minder goed worden opgenomen door de leerlingen. *De taaltrap* is dus een goede basis om de eerste stappen in de Nederlandse taal te begeleiden, maar de beperkingen moeten nog weggewerkt worden om de begeleiding te optimaliseren.

¹van der Toorn-Schutte, J. (2014). *De taaltrap. Nederlands voor anderstalige kinderen*, Boom, Amsterdam.

Daarom stelde ik mezelf de vraag wat anderstaligen nodig hebben om actief deel te kunnen nemen in de klas. De contactdag *Anderstalige nieuwkomers*, georganiseerd door OVSG², die ik bijwoonde in Sleidinge, gaf mij daar het volgende antwoord op: *'De anderstalige nieuwkomer moet de nodige taal (en andere vaardigheden) ontwikkelen om leerboodschappen, die in de klas aan bod komen, te kunnen begrijpen en om deel te kunnen nemen aan het sociale verkeer dat in de klas en op school plaats grijpt.'*³ Hieruit concludeer ik dat de anderstalige nieuwkomer eerst basiswoordenschat nodig heeft uit verschillende contexten. Het is de kunst om dit creatief aan te pakken in plaats van de woordenschat op een saaie manier aan te leren. Wetenschapsjournalist Mark Mieras (2013) beschreef het als volgt in een krachtige quote op de RDJK⁴: *“Spel is de manier waarop de natuur leren bedoeld heeft”*⁵. Daarom leek het mij interessant om te onderzoeken hoe ik de verwerving van basiswoordenschat creatief kan aanpakken door middel van allerlei spelvormen, en of de leerlingen deze kan verwerven op zelfstandige basis.

Op basis hiervan kom ik tot volgende onderzoeks-en ontwerp vragen:

1. Welke methodieken en lesmaterialen zijn er voor handen om basiswoordenschat bij anderstalige nieuwkomers al spelend aan te reiken?
 - a. Wat zijn de mogelijkheden om de anderstalige nieuwkomers op een zelfstandige manier de basiswoordenschat te laten verwerven?
2. Welke methodieken die ik terugvond in de dataverzameling, zijn het meest geschikt voor mijn ontwerp?
3. Wat is de meerwaarde van het bekomen ontwerp?
 - a. Hoe ziet de stageschool dit ontwerp implementeerbaar in de toekomst?

² Onderwijssecretariaat van de Steden en Gemeenten van de Vlaamse Gemeenschap

³ Verneirt, D. (27 januari 2017). OVSG. *Contactdag anderstalige nieuwkomers. (powerpoint-presentatie)*

⁴ Regionale Dagen Jonge Kind

⁵ Ammerlaan, G. (april 2013). “Spel is de manier waarop de natuur leren bedoeld heeft.” *HCO* (internet http://www.hco.nl/images/paginas/lerendkind/Spelend_leren/Interview_Mark_Mieras_-_Spel_is_de_manier_waarop_de_natuur_leren_bedoeld_heeft.pdf).

Om mijn onderzoeksvragen te beantwoorden en zodanig aan mijn ontwerpeisen tegemoet te komen, paste ik verschillende methoden van dataverzameling toe.

De eerste onderzoeksvraag bracht me bij het Documentatiecentrum Atlas in Antwerpen, een plaats waar men een overvloed aan leermiddelen aanbiedt voor anderstaligen. Daar ging ik samen met Lisanne Rogiers heen. Zij is ook een derdejaarsstudente die onderzoek uitvoert naar anderstalige nieuwkomers. De medewerkster adviseerde ons om contact op te nemen met Basisschool De Wereldreiziger in Antwerpen, een school die zich kenmerkt als een kennis- en expertisecentrum voor onderwijs aan anderstalige nieuwkomers. Deze vakbekwame ervaring was waardevol voor ons onderzoeks- en ontwerpproject.

Justine Caluwe, SES-leerkracht ⁶op de school, gaf ons tijdens een open gesprek informatie over de werking van taalverwerving bij anderstalige nieuwkomers (bijlage 2). De school hanteert de methode *Horen, Zien en Schrijven*⁷. Dit is een startprogramma waar verschillende thema's zoals school, dieren en familie op een auditieve, visuele en schriftelijke manier aan bod komen. Opdat de kinderen de woorden makkelijker onthouden door taalspelletjes, maken de leerkrachten gebruik van onder andere een memory-spel.

Naast de info uit het Documentatiecentrum en het leerrijke gesprek met Justine Caluwe, vond ik ook enkele interessante bronnen die me hielpen bij het beantwoorden van mijn onderzoeksvragen. De taalsuggesties in het boek *Geen pANiek. Snel op weg met anderstalige nieuwkomers*⁸ en op de site *Taalstimulering voor anderstalige leerlingen*⁹ reiken een breed gamma aan spelletjes aan om al spelend Nederlandse woordjes bij te leren (bijlage 3). Spelvorm is dan ook een leuke manier om de kinderen te laten leren en vooral om hun aandacht bij de les te houden.

Nadat ik de eerste vraag had onderzocht, ging ik op zoek naar een antwoord op de eerste deelvraag. Daarvoor ging ik te rade bij mijn vaklector, mevrouw Van den Bossche. Zij twijfelde aan het idee

⁶ Socio-economische status of zorgondersteuner

⁷ Van Coillie, J. (2014). *Handleiding Horen, Zien en Schrijven*, Bazalt, Nederland.

⁸ Lenaerts, L., Wauthier, Y. (2014). *Geen pANiek. Snel op weg met anderstalige nieuwkomers*, Garant, Antwerpen - Apeldoorn, p. 53-56.

⁹ Pittomvils, S. (2016). "Ideeën." *Taalrijk* (internet <http://taalrijk.be/Idee.html>).

om het zelfstandig leren aan te bieden. Door mijn nieuwsgierigheid ging ik toch nog eens grasduinen in de literatuur.

Het didactisch model, de viertakt, van Verhallen en Verhallen (1994), waarover ik meer uitleg terugvond in de boeken *Portaal*¹⁰, *Speel je Wijs*¹¹ en *Didactische suggesties bij het leerplan Nederlandse taal*¹², geeft aan dat een kind vier fasen moet doorlopen vooraleer het een nieuw woord kent.

Bij de eerste fase, het voorbereiden, betrek je de leerlingen bij het onderwerp of aan te bieden woord, dit onder begeleiding. De dialogen op een muzikaal ritme uit het boek *Riedel en Ritme – Vlaamse taalriedels*¹³ zijn voorbeelden van betekenisvolle situaties, waar een context ontstaat voor nieuwe woorden bij het voorbereiden. Meteen daarna volgt het semantiseren waarin de betekenis van het woord helder wordt. Dit kan men mogelijk maken door de zogenaamde ‘uitjes’ (uitleggen, uitbeelden en uitbreiden). Consolideren komt meteen na het semantiseren en heeft als taak de aangeboden woorden op een gevarieerde en speelse manier te herhalen. Aan deze cruciale fase werkt men vaak niet goed genoeg, waardoor woordenschat niet blijft hangen. Bij de laatste fase, het controleren, gaat men na of de ingeefende woorden effectief gekend zijn door de leerling. Deze fasen dienen te gebeuren onder leiding van een leerkracht of een begeleidend persoon. Het zelfstandig aanleren van woorden blijkt in de praktijk moeilijk te verwezenlijken, dit antwoord vervulde meteen ook mijn eerste onderzoeksvraag.

Ook in de inventarisatie van empirisch onderzoek over *Woordenschatontwikkeling in het basisonderwijs* Van Mariette Hoogeveen (2010)¹⁴, dat uitgevoerd is tussen 1969 en 2004, vond ik geen informatie terug over het zelfstandig aanleren van de woordenschat. Ondanks mijn kritische houding ben ik uiteindelijk akkoord gegaan met de mening van de vaklektor, dat zelfstandig aanleren van woordenschat onmogelijk is. Ik contacteerde mevrouw Hoogeveen via e-mail met de

¹⁰ Paus, H. (red), Bacchini, S., Dekkers, R., e.a. (2012). *Portaal. Praktische taaldidactiek voor het primair onderwijs*, Coutinho, Bussum, p. 166-167.

¹¹ Smegen, I. (2012). *Speel je wijs. Theater, drama en spel voor taalontwikkeling op de basisschool*, Van Gorcum, Assen, p. 30-31.

¹² OVSG (2010). *Basisonderwijs. Didactische suggesties bij het leerplan Nederlandse taal. Domein taalbeschouwing, strategieën en (inter-)culturele gerichtheid*, Politeia, Brussel, p.8-12.

¹³ Leysen, J., De Schryver, A., Frateur, V., e.a. (2005). *Riedel en Ritme. Vlaamse taalriedels. Cursistenboek*, Acco, Leuven.

¹⁴ Hoogeveen, M., Bonset, H. (2010). *Woordenschatontwikkeling in het basisonderwijs. Een inventarisatie van empirisch onderzoek*, SLO, Enschede.

vraag of zij een recentere versie van het onderzoek heeft. Doordat zij momenteel bezig is aan een aanvullende inventarisatie van onderzoek naar woordenschat, kon ik wel een weergave verkrijgen van de geraadpleegde tijdschriften en een schematisch overzicht van wat er sinds 2004 onderzocht is (bijlage 4).

Naar aanleiding van de verschillende methoden van dataverzameling besliste ik om enkele gegevens in te zetten voor mijn ontwerp. Zo ontstond mijn ontwerp *SPLONK* (Spelend Leren, Ontdekken, Nieuwsgierig, Kindvriendelijk) (bijlage 5). Om de basiswoordenschat aan te leren deed ik een beroep op de Viertakt van Verhallen. Om ervoor te zorgen dat de derde cruciale fase, het consolideren, niet in het ondiepe verdwijnt, vestigde ik extra aandacht op het inslijpen van de woorden. De geselecteerde woordenschat is gebaseerd op het praktisch uitgangspunt van Van der Nulft en Verhallen (2009)¹⁵, namelijk gezond verstand en intuïtie. In samenspraak met de zorgcoördinator stelden we die selectie op, zo voldeed het zeker aan de noden van de school. Vakinhoudelijk zijn er begrippen die wel in de schoolse context voorkomen (CAT)¹⁶ maar niet in dagelijkse situaties aangeboden worden (DAT)¹⁷. De woordenschat groepeerde ik in verschillende thema's zoals school, dieren, voeding en voorzetsels. Uit de methode *Horen, Zien en Schrijven* nam ik het idee over om de woorden op een auditieve en visuele manier voor te stellen met behulp van een interactieve Powerpoint, die ik zelf samenstelde. Bovendien is het aankopen van een methode een grote investering voor een school, en kon ik het uitwerken en met beperkte middelen financieren.

Tijdens de concretisering maakte ik gebruik van twee werkvormen. Bij de eerste werkvorm was H. zeer betrokken bij de taalverwerving. Doordat ik meer tijd met hem doorbracht tijdens mijn vrije lesmomenten, stond zijn taalkennis al op een hoger niveau wat bleek uit een woordenschattoets die ik hem voorlegde (bijlage 6). Vermits hij goed overweg kon met de computer, gebruikte ik zijn kennis om hem les te laten geven aan S., die de werking van mijn interactieve Powerpointpresentatie aangeleerd kreeg door H. Door de taalbarrière had S. onvoldoende van de uitleg begrepen, waardoor ze blokkeerde bij de start van het spel. Daarom liet ik H. beroep doen op de thuistaal. Piet Van Avermaet en Stef Slembrouck gebruiken hiervoor het beeld van het

¹⁵Paus, H. (red), Bacchini, S., Dekkers, R., e.a. (2012). *Portaal. Praktische taaldidactiek voor het primair onderwijs*, Coutinho, Bussum, p. 165.

¹⁶ Cognitief Academisch Taalgebruik

¹⁷ Dagelijks Algemeen Taalgebruik

taalzwembad. “*Taal is als een zwembad waarin je tijd krijgt voor watergewenning, en af en toe aan de rand (de thuistaal) mag hangen om uit te rusten. Zo leer je zwemmen.*”¹⁸

Bij de tweede werkvorm ging ik zelf langs in de klas van S. om het thema voeding uit te proberen (bijlage 7). Dit was al een voorsmaakje van het nieuwe thema ‘*pizza en pasta*’ waarmee de hele klas later in contact zou komen. Eerst liet ik een dialoog horen op een muzikaal ritme uit het boek *Riedel en Ritme- Vlaamse taalriedels*¹⁹. De afbeelding die bij deze situatie hoorde, droeg bij tot een betere inleving van de anderstalige nieuwkomer, alsook van de andere leerlingen. Met deze combinatie van visuele en auditieve prikkels verkreeg de nieuwe leerling veel taalaanbod dat concreet kon toegepast worden in een context, meer bepaald ‘eten’. Nadien volgde er een klasgesprek waarbij er interactie ontstond tussen de leerkracht en de leerlingen over deze dialoog. Het zelf gecreëerde rad, *SPLONK*, droeg bij tot de verduidelijking van de woorden met behulp van de drie ‘uitjes’. De nieuwkomer kreeg daarna de interactieve Powerpoint te zien, toegepast op het thema voeding. Het inoefenen van de woordenschat maakte ik mogelijk door variërende spelvormen aan te bieden op auditief en visueel vlak. Daarnaast is er ook voldoende ruimte voorzien om zelfcorrectie toe te passen. Om na te gaan in hoeverre de leerling de woorden onthouden heeft, baseerde ik me op de Taaltoets Allochtone Kinderen (TAK) van Verhoeven en Vermeer (1986)^{20 21}, waarbij men de mondelinge taalvaardigheid evalueert. De woordenschat bevroeg ik zowel actief als passief (bijlage 8).

Om een antwoord te krijgen op de evaluerende vraag: “Biedt mijn project effectief een meerwaarde?” en de daarbij horende deelvraag, nam ik een korte vragenlijst af bij zowel de klasleerkrachten van de anderstalige nieuwkomers als de zorgcoördinator. Door de onderzoeksvragen te herformuleren toetste ik in deze vragenlijst af naar hun oordeel over het product *SPLONK*. Op die manier ontstond de mogelijkheid om mijn hele onderzoeks- en ontwerpproject grondig te beoordelen (bijlage 9).

¹⁸ Van Avermaet, P., Slembrouck S. (12/04/2014). “In een taalbad verzuip je.” *De Standaard*. (internet http://www.standaard.be/cnt/dmf20140411_01064591).

¹⁹ Leysen, J., De Schryver, A., Frateur, V., e.a. (2005). *Riedel en Ritme. Vlaamse taalriedels. Cursistenboek*, Acco, Leuven, p. 31.

²⁰ Verhoeven, L., Vermeer, A. (1986). *Taaltoets allochtone kinderen. Actieve woordenschattaak*, Zwijssen, Tilburg.

²¹ Verhoeven, L. & Vermeer, A. (1986). *Taaltoets allochtone kinderen. Passieve woordenschattaak*, Zwijssen, Tilburg.

Resultaten

Door gebruik te maken van de Taaltoets Allochtone Kinderen verschaftte ik diepere inzichten in de mondelinge taalvaardigheid. Daaruit kwam voort dat het kind beter scoorde op het passieve dan op het actieve deel van de toets. De leerling kent het woord wel receptief, maar kan het nog niet productief uiten. Het receptieve is weliswaar een belangrijke basis om de woordenschat onder de knie te krijgen. Bovendien bevorderde het de mogelijkheid van de leerling om de les over pizza en pasta op een meer actieve manier te volgen.

Uit de antwoorden op de vragenlijst blijkt dat de leerkrachten positief staan tegenover het ontwerp. De gevarieerde oefeningen dagen de leerlingen uit om in de verschillende vaardigheidsdomeinen (luisteren, spreken, lezen en schrijven) met taal bezig te zijn. Op verscheidene vlakken zien de leerkrachten dit ontwerp implementeerbaar in de toekomst en ook de mogelijkheid tot uitbreiding. Dit niet alleen voor de anderstalige nieuwkomers, maar ook de taalarme kinderen kunnen hier gebruik van maken.

Conclusies

In deze paper heb ik getracht een ontwerp op te stellen om anderstalige nieuwkomers op een speelse wijze de Nederlandse basiswoordenschat aan te leren. Het gebruik van *SPLONK* heeft duidelijk een positieve invloed op het leerproces van de jongere. Naast het sneller verwerven van woordenschat wordt vooral de intrinsieke motivatie tot leren gestimuleerd. Wat op zijn beurt het leren van een taal heel wat aangenamer maakt. De jongere leert niet omdat het moet, maar omdat hij het leuk vindt. En dit was één van de begindoelstellingen. Wat betreft de implementering van de woordenschat zijn zeker bijsturingen aangewezen. Op dit vlak moet *SPLONK* gezien worden als een startpakket dat zeker verder uitgebouwd kan worden. De resultaten van mijn bevraging tonen duidelijk aan dat het ontwerp heel wat verbeteringen bevat ten opzichte van vroeger gehanteerde methodieken en zeker hanteerbaar is binnen deze school. Mijn eigen ondervinding leert dat de volgorde en uitwerking met concreet materiaal niet absoluut zijn. Ze zijn beide perfect aanpasbaar volgens leeftijd, geslacht en interesse, afhankelijk van het doelpubliek waar men mee werkt: anderstalige nieuwkomers en al dan niet taalarme kinderen en volwassenen.

Schriftelijke bronnen

Ammerlaan, G. (april 2013). "Spel is de manier waarop de natuur leren bedoel heeft." *HCO* (internet http://www.hco.nl/images/paginas/lerendkind/Spelend_leren/Interview_Mark_Mieras_-_Spel_is_de_manier_waarop_de_natuur_leren_bedoeld_heeft.pdf).

Hoogeveen, M., Bonset, H. (2010). "Woordenschatontwikkeling in het basisonderwijs. Een inventarisatie van empirisch onderzoek." *SLO* (internet <http://www.slo.nl/downloads/2010/woordenschatontwikkeling-in-het-basisonderwijs.pdf/>).

Hoogeveen, M. *Woordenschatontwikkeling in het basisonderwijs opnieuw onderzocht* (te verschijnen). SLO, Enschede. (ontvangen Word-bestand)

Lenaerts, L., Wauthier, Y. (2014). *Geen pANiek. Snel op weg met anderstalige nieuwkomers*, Garant, Antwerpen - Apeldoorn, p. 53-56.

Leysen, J., De Schryver, A., Frateur, V., e.a. (2005). *Riedel en Ritme. Vlaamse taalriedels. Cursistenboek*, Acco, Leuven, p. 31.

OVSG (2010). *Basisonderwijs. Didactische suggesties bij het leerplan Nederlandse taal. Domein taalbeschouwing, strategieën en (inter-)culturele gerichtheid*, Politeia, Brussel, p.8-12.

OVSG (2010). *Basisonderwijs. Leerplan Nederlandse Taal. Domein taalbeschouwing, strategieën en (inter-)culturele gerichtheid*, Politeia, Brussel.

Paus, H. (red), Bacchini, S., Dekkers, R., e.a. (2012). *Portaal. Praktische taaldidactiek voor het primair onderwijs*, Coutinho, Bussum, p. 165.

Paus, H. (red), Bacchini, S., Dekkers, R., e.a. (2012). *Portaal. Praktische taaldidactiek voor het primair onderwijs*, Coutinho, Bussum, p. 166-167.

Pittomvils, S. (2016). "Ideeën." *Taalrijk* (internet <http://taalrijk.be/Idee.html>).

Slembrouck, S., Van Avermaet, P. (12/04/2014). "In een taalbad verzuip je." *De Standaard*. (internet http://www.standaard.be/cnt/dmf20140411_01064591).

Smegen, I. (2012). *Speel je wijs. Theater, drama en spel voor taalontwikkeling op de basisschool*, Van Gorcum, Assen, p. 30-31.

Van Coillie, J. (2014). *Handleiding Horen, Zien en Schrijven*, Bazalt, Nederland.

van der Toorn-Schutte, J. (2014). *De taaltrap. Nederlands voor anderstalige kinderen*. Boom, Amsterdam, p. 8-11

Verhoeven, L., Vermeer, A. (1986). *Taaltoets allochtone kinderen. Actieve woordenschattaak*, Zwijssen, Tilburg.

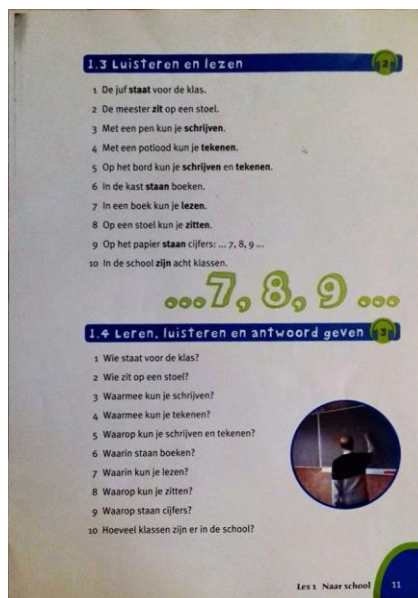
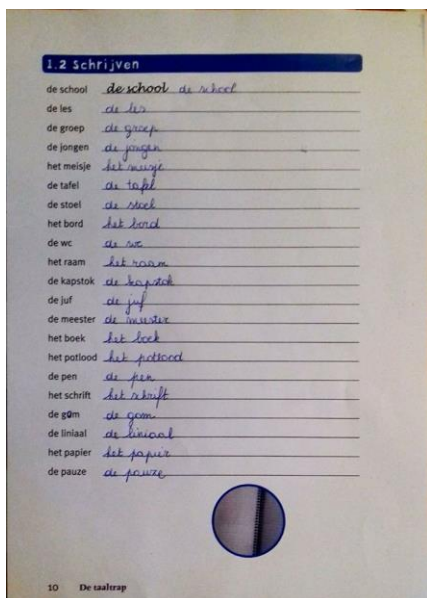
Verhoeven, L. & Vermeer, A. (1986). *Taaltoets allochtone kinderen. Passieve woordenschattaak*, Zwijssen, Tilburg.

Mondelinge bronnen

Verneirt, D. (27 januari 2017). OVSG. *Contactdag anderstalige nieuwkomers*, Gemeentelijke Basisschool Sleidinge, Sleidinge. (*powerpoint-presentatie*)

Caluwe, J. (SES-leerkracht). (taalverwerving bij anderstalige nieuwkomers). Mondelinge communicatie op 9 januari 2017. Basisschool De Wereldreiziger, Antwerpen.

De taaltrap: les 1 – Naar school²²

²² Van der Toorn-Schutte, J. (2014). *De taaltrap. Nederlands voor anderstalige kinderen*. Boom, Amsterdam, p. 8-11.

Taalverwerking *Basisschool De Wereldreiziger*²³

De verkregen notities omvat de essentie van de mondelinge communicatie.

veel begeleiding → zelfstandig

1. **Kopies 'horen zien en schrijven'**
= een oefenprogramma Nederlands voor nieuwkomers van 6 tot 12 jaar.

Invalbladen en verbeterleutels.
Kopieer bundel voor bundel. Ze worden door de leerlingen zelf verbeterd.
De oefeningen worden gemaakt aan de computer, want er zijn veel luisteroefeningen.
Je opent de Linmap: luisteren. Daar klik je als Lk op de juiste map. De mappen zijn genummerd zoals de bundels in de map met originelen.

In de map zitten allemaal luisterfragmenten.
Je opent in de map: 1. De school, het eerste fragment.
De leerlingen krijgen de instructie via de boxen of via de hoofdtelefoon.
Na de instructie maken ze de oefening. Pas daarna klikken het volgende nummer aan.
Leerlingen die nog niet vaak op een computer gewerkt hebben, zullen extra hulp nodig hebben.

Bundels

1. school
2. het huis
3. het lichaam
4. de natuur
5. allerlei
6. spelen
7. familie
8. eten

2. **Spelletjes**

Wanneer een hele bundel is afgewerkt, kan je de leerlingen een spel uit de doos laten kiezen.
In de spelenvelopen zit steeds een memory.
Probeer wel te controleren of ze de woorden ook zeggen.

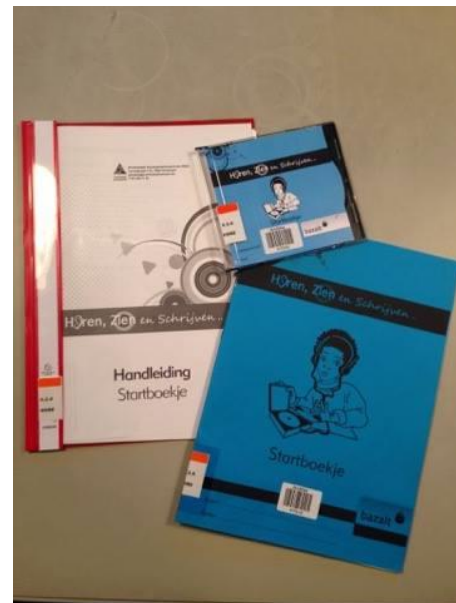
3. **Begrijpend lezen**

In de AGORA map onder de map AN vind je een map: boeken!
Hierin zitten allemaal fiches die bij verschillende boeken horen. Je kiest een fiche en print deze af (best in kleur). Daarna laat je de kinderen tot bij de AN-juf gaan MET het afgedrukte papier en

4. **Veilig leren lezen**

- Letterzetter (woordenboekjes nodig)
- Werkbundels maan – roos – vis (zonder leesboekje)
- Woordzetter vlot en correct lezen

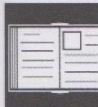
5. **Schrift**
Nu: Ik pen

²³ Caluwe, J. (SES-leerkracht). (taalverwerking bij anderstalige nieuwkomers). Mondelinge communicatie op 9 januari 2017. Basisschool De Wereldreiziger, Antwerpen.

Taalsuggesties uit *Geen pANiek. Snel op weg met anderstalige nieuwkomers* ²⁴

	Ik zie, ik zie wat jij niet ziet.
	Woordenketting met associaties: een kind zegt een woord, een volgend kind zegt een woord dat bij dat eerste woord zou kunnen passen. Bijvoorbeeld: 'stoel', 'bank', 'map', ...
	Woordenmemory. Woord-woord of prent-woord.
	Wat is er weg? Onder een doek liggen voorwerpen. De leerling kijkt even niet, de leerkracht haalt een voorwerp weg, waarna de leerling moet raden wat er weg is.
	Zinnen maken met een bepaald woord.
	Woord raden door vragen te stellen.
	Woordencollage: leerlingen zoeken naar foto's en woorden in tijdschriften die bij elkaar horen of binnen een bepaald thema passen. Daar wordt een collage van gemaakt.
	Ik ga op vakantie en ik neem mee ...
	Galgje
	Woordzoeker. Kruiswoordraadsel. Zweedse puzzel.
	Simon zegt. Hierbij moet de leerkracht of een leerling bevelen geven. Staat er voor het bevel 'Simon zegt', dan moeten de leerlingen het bevel uitvoeren, zo niet, mag het bevel niet uitgevoerd worden. Wie dat wel doet, valt af.
	Spelletje voor analfabete kinderen: domino met letters.

	Bedenk zoveel mogelijk woorden met de letter ...
	Pictionary.
	Schrijf op verschillende wasknijpers woordjes en laat de AN ze aan de juiste voorwerpen hangen. Je kan ook kaartjes gebruiken en met velcro aan de wasknijpers hangen om het spel aan te passen aan verschillende thema's.
	Beeld- en letterkwartetten.
	Korte strip in stukjes geknipt opnieuw in de goede volgorde leggen.
	Leesboekjes in de eigen taal of in twee talen.
	Rijmwoorden bedenken.
	Tegenstellingen bedenken: jong/oud, groot/klein.
	Woordweb maken.

²⁴ Lenaerts, L., Wauthier, Y. (2014). *Geen pANiek. Snel op weg met anderstalige nieuwkomers*, Garant, Antwerpen, p. 53 – 56.

Voorbeelden van taalspelletjes vanop de site *Taalrijk*²⁵

1. WERKEN MET BEELD- EN TEKSTKAARTJES

Memory

Leg de kaartjes willekeurig met de afbeeldingen en de benamingen naar beneden naast elkaar. Draai om beurt 2 kaartjes om en zoek zo de afbeelding met bijpassende benaming bij elkaar. Is het fout, dan worden de kaartjes opnieuw omgedraaid. Wie een paar gevonden heeft, mag nog een keer. Wie de meeste kaartjes heeft, wint. Kan jij alles nadien nog benoemen?

VARIANT: de leerlingen kunnen ook zelf paarmpjes memorykaarten tekenen.

TIP: kleef de kaartjes op een gekleurde achtergrond alvorens ze te lamineren.

Om ter eerst

Leg de kaartjes met de afbeeldingen door elkaar centraal op de tafel met de afbeeldingen naar boven. De kaartjes met benamingen worden in een stapeltje gelegd met de benamingen naar beneden. De spelleider of om beurt de spelers draaien een kaartje met een benaming om. Wie vindt als eerste de bijpassende afbeelding? Wie de meeste kaartjes heeft, wint. Kan jij alles nadien nog benoemen?

Kan ook gespeeld worden met gekleurde fiches die telkens op de afbeelding worden gelegd. Wiens kleur is het meest aanwezig?

Zoekprent

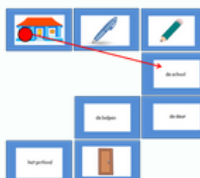
Leg de kaartjes met benamingen of extra opdrachten met de tekst naar beneden op een stapeltje naast de zoekprent. De spelleider of iedere speler om beurt draait een kaartje om. Wie vindt als eerste het bijhorende voorwerp? Of wie vindt de meeste voorwerpen in de aangegeven tijd? Wie de meeste kaartjes verdient, wint.

Race tegen de tijd

Maak een lange slang met de afbeeldingen. Plaats je pion op de eerste afbeelding. Start de stopwatch. Kan jij alle afbeeldingen binnen de afgesproken tijd benoemen? Wie behaalt de beste tijd?

De slang

Meng de kaartjes zorgvuldig. Maak een lange slang waarbij de kaartjes willekeurig achter elkaar worden geplaatst. Gooi om de beurt met de dobbelsteen en ga het aantal ogen vooruit. Wanneer je op een afbeelding terecht komt, ga je verder of terug naar de benaming. Kom je op de benaming terecht ga je verder of terug naar de bijpassende afbeelding. Wie is het eerst aan de finish of wie kan binnen de aangegeven tijd de meeste rondes maken?

²⁵ Pittomvils, S. (2016). "Ideeën." *Taalrijk* (internet <http://taalrijk.be/Idee.html>).

Mariette Hoogeveen – Woordenschatontwikkeling in het basisonderwijs opnieuw onderzocht (te verschijnen)²⁶

Geraadpleegde tijdschriften

Applied Psycholinguistics	Levende Talen magazine
British Journal of Educational Psychology	Nederlands Tijdschrift voor Vorming, Opvoeding en Onderwijs
Caleidoscoop, Spiegel van Eigentijdse Begeleiding	Moer
Child Development	Multivariate Behavioral Research
Comenius	Pedagogiek
De Wereld van het Jonge Kind	Pedagogische Studiën
Developmental Psychology	Pedagogisch Tijdschrift
Didaktief en School	Psychological Research
Educational Research and Evaluation	School en Begeleiding
European Journal of Psychology of Education	Reading and Writing
Gamma/TTT	Reading Research Quarterly
Jaarboek voor Literatuurwetenschap	Review of Educational Research
Jeugd in School en Wereld	Scientific Studies of Reading
Journal of Educational Psychology	Spiegel
Journal of Educational Research	Studies in Second Language Acquisition
Journal of Experimental Child Psychology	Tijdschrift voor Onderwijsresearch
Journal of Genetic Psychology	Tijdschrift voor Onderzoek van onderwijs
Journal of Learning Disabilities	Tijdschrift voor Orthopedagogiek
Journal of Research in Reading	Tijdschrift voor Remedial Teaching
Journal of Second Language Writing	Tijdschrift voor Taal en Tekstwetenschap
L1-Educational Studies in Language and Literature	Tijdschrift voor Taalbeheersing
Language Culture and Curriculum	Toegepaste Taalwetenschap in Artikelen
Language Learning	Tsjip/Letteren
Language Learning and Technology	Tijdschrift voor Toegepaste Linguïstiek
Language Testing	Tijdschrift voor Literatuurwetenschap
Learning and Instruction	Vonk
Leesgoed	Written Communication
Levende Talen	

²⁶ Hoogeveen, M. *Woordenschatontwikkeling in het basisonderwijs opnieuw onderzocht (te verschijnen)*. SLO, Enschede

Schematisch overzicht van het besproken onderzoek

Auteur(s), jaartal	Onderwerp van onderzoek	Schooltype, doelgroep, gebied	Opzet van het onderzoek
Doelstellingen			
Beginsituatie (2.1)			
Hermans e.a. 2008	Verband tussen woordenschatcores in gebarentaal en woordenschatcores in geschreven Nederlands bij dove leerlingen van een tweetalig leerprogramma	so, NT1, Nederland	Tests en interviews bij 101-200 leerlingen van groep 5 t/m 8
Verhoeven/Van Leeuwe 2008	Verband tussen decoderen van woorden, woordenschat- en luisterbegrip en de ontwikkeling van leesbegrip	bao, NT1/NT2, Nederland	Toetsen bij >501 leerlingen van groep 3 t/m 8 (longitudinaal)
Van Beijsterveldt/Van Hell 2009	Verskil in adjectief-zelfstandige naamwoord structuren tussen dove en horende kinderen	bao, so, NT1, Nederland	Tests bij 61-100 leerlingen van groep 4 en groep 8
Van Daal e.a. 2009	Verband tussen cognitieve factoren en taalontwikkeling van kinderen met SLI	so, NT1, Nederland	Taalvaardigheidstaken bij 84 leerlingen met SLI van groep 1, 2 en 3
Verhagen 2010	Benoemsnelheid en fonemisch bewustzijn als voorspellers voor woordherkenning	bao, NT1, Nederland	Toetsen bij 201-300 leerlingen uit groep 2, 3 en 4
Coppens e.a. 2011	Verskil van woordenschatkennis tussen slechthorende en normaalhorende kinderen	so, NT1, Nederland	Taalvaardigheidstaken bij >501 leerlingen van groep 5 t/m 8
Van Hoogmoed e.a. 2011	Morfologische verwerking van lange woorden door dove kinderen en volwassenen	so, NT1, Nederland	Taalvaardigheidstaken bij 101-200 leerlingen van groep 5 en groep 7 en volwassenen

Tellings/Bouts 2011	Verband tussen woordstructuur, woordlengte, aanwezigheid van orthografische burens en het verkeerd beoordelen van pseudowoorden	bao, NT1, Nederland	Taalvaardigheidstaken bij 201/300 leerlingen van groep 4 t/m 8
Verhoeven e.a. 2011	Invloed van mondelinge woordenschatontwikkeling op gevorderde woordenschat, decodeervaardigheden en leesbegrip	bao, NT1, Nederland	Toetsen bij >501 leerlingen van groep 3 t/m 8 (longitudinaal)
Coppens e.a. 2013	Invloed van verschillende componenten van het mentale lexicon op begrijpend lezen bij kinderen met en zonder gehoorverlies	bao, so, NT1, Nederland	Taalvaardigheidstaken bij 101-200 leerlingen van groep 5 t/m 8 (longitudinaal)
Tops 2014	Vaststellen woordenschatontwikkeling 7-14-jarige Vlaamse en Nederlandse kinderen met de jeugdwoordentest	bao, NT1, Nederland/Vlaanderen	Tests bij 301-400 leerlingen van groep 4 t/m 8 en de 1 ^e en 2 ^e klas vo
Beginsituatie (2.2)			
Haest/Vermeer 2005	Invloed van woordkennis (diep, breed en vaktaal) op begrijpend lezen bij een- en tweetalige kinderen	bao, NT1/NT2, Nederland	Taalvaardigheidstaken bij 101-200 leerlingen van groep 7
Messer 2010	Verband tussen het verbale kortetermijngeheugen, woordenschatontwikkeling en thuistaalomgeving	bao, NT1/NT2, Nederland	Tests bij 101-200 kinderen van voorschoolse leeftijd t/m groep 2 (longitudinaal)
Messer e.a. 2010	Verband tussen lange-termijn fonotactische kennis, capaciteit van het verbale korte-termijn geheugen en woordenschatontwikkeling in eerste- en tweede taal	bao, NT1/NT2, Nederland	Tests bij 101-200 kinderen van groep 1

Scheele 2010	Verband tussen sociaaleconomische en sociolinguïstische omgevingskenmerken en taalachterstand	bao, NT1/NT2, Nederland	Observaties, tests en interviews bij 301-500 leerlingen van voorschoolse leeftijd t/m groep 2 (longitudinaal)
Scheele e.a. 2010	Verband tussen taalactiviteiten, gezinskenmerken en receptieve woordenschat	bao, NT1/NT2, Nederland	Tests en interviews bij 301-500 leerlingen van de voorschoolse leeftijd
Cremer e.a. 2011	Verschil in verband tussen woordassociaties en woordenschat tussen NT1 en NT2 kinderen	bao, NT1/NT2, Nederland	Taalvaardigheidstaken bij 301-500 leerlingen van groep 6, 7, 8 en volwassenen
Dijkstra e.a. 2011	Invloed van thuistaal op Friese en Nederlandse woordenschatontwikkeling	bao, NT1/NT2, Nederland	Taalvaardigheidstaken bij 61-100 kinderen van voorschoolse leeftijd
De Zeeuw e.a. 2012	Invloed van morfologische familie grootte op woordherkenning bij tweede taalleerders en ontwikkeling van relaties tussen woorden.	bao, NT1/NT2, Nederland	Taalvaardigheidstaken bij 101-200 leerlingen in groep 4, 6 en 8 (longitudinaal)
Cremer/Schoonen 2013	Verband tussen semantische woordkennis en leesbegrip bij tweetalige kinderen	bao, NT1/NT2, Nederland	Taalvaardigheidstaken en interviews bij 101-200 leerlingen van groep 7
Ghassabian e.a. 2013	Invloed voorschoolse taalachterstand, demografische factoren en woordenschatontwikkeling op non-verbale intelligentie op 6-jarige leeftijd	bao, NT1/NT2, Nederland	Enquete, interviews en toetsen bij >501 kinderen op 1,5, 2,5 en 6-jarige leeftijd en hun ouders
Janssen e.a. 2013	Invloed van leesinstructie in de tweede taal op fonemisch bewustzijn, decodeervaardigheid en woordenschat in de tweede taal (Nederlands)	bao, NT1/NT2, Nederland	Taalvaardigheidstaken bij 61-100 leerlingen van groep 3

Demir-Vegter e.a. 2014	Verband tussen SES, geletterdheid ouders, communicatieve setting en lexicale rijkdom in interactie van Turkse moeders en kinderen. Invloed van lexicale rijkdom op woordenschat in het Nederlands als 2 ^e taal	bao, NT2, Nederland	Taalvaardigheidstaken en interviews met 15 moeders en hun kinderen van de voorschoolse leeftijd t/m groep 3 (longitudinaal)
De Houwer e.a. 2014	Vergelijking van snelheid van woordenschatverwerving tussen Nederland-Franse en Nederlandse kinderen met onderscheid tussen receptieve- en productieve woordenschat	bao, NT1/NT2, Vlaanderen	Schriftelijke enquêtes bij 61-100 1-2-jarigen
Prevoo e.a. 2014	Verband tussen SES, gebruik van moedertaal, leesaanbod en woordenschat bij Turks-Nederlandse kinderen	bao, NT2, Nederland	Tests en schriftelijke enquête bij 101-200 ouders en leerlingen van groep 2 en 3
Druten-Frietman e.a. 2015	Invloed van kenmerken van het kind, het gezin en de voorschoolse educatie op woordenschatontwikkeling	bao, NT1/NT2, Nederland	Toetsen en schriftelijke enquêtes bij 301-500 leerlingen (2-4 jaar), ouders en leerkrachten van voorschoolse educatie
Prevoo e.a. 2015	Verhouding van gebruik eerste- en tweede taal en verband met woordenschatontwikkeling in het Nederlands	bao, NT2, Nederland	Toetsen, vragenlijsten en interviews bij 101-200 leerlingen van groep 2
Schlichting 2015	Vergelijking van taalvaardigheid tussen Marokkaans-Nederlandse, Turks-Nederlandse en Nederlandse leerlingen	bao, NT1/NT2, Nederland	Tests bij >501 leerlingen van groep 1, 2 en 3
Storms e.a. 2015	Verschillen in gebruikspatronen van woorden tussen Nederlands,	bao, NT1/NT2, Vlaanderen en Wallonië	Vragenlijst en taalvaardigheidstaken bij 301-500 leerlingen van groep 2, 5, 7, 1 ^e

	Nederlands-Frans en Franssprekende kinderen		klas, 3 ^e klas en volwassenen
Verhagen/Leseman 2016	Invloed van verbaal kortetermijn geheugen en verbaal werkgeheugen op woordenschatontwikkeling van een natuurlijk verworven tweede taal	bao, NT1/NT2, Nederland	Test bij 101-200 leerlingen van groep 2
Onderwijsleermateriaal (3.1)			
Onderwijsleermateriaal (3.2)			
Segers e.a. 2006	Invloed van computergestuurde woordenschattraining op de woordenschatontwikkeling en taakgerichtheid bij kinderen met een fysieke beperking	so, NT1, Nederland	Toetsen bij 11-20 leerlingen van groep 1, 2 en 3
Heitink e.a. 2012	Het effect van het educatieve digitale spel 'Taaltreffers 2' op de woordenschatontwikkeling van kinderen met een taalachterstand	bao, NT1, Nederland	Tests bij 201-300 kinderen uit groep 7
Fisser e.a. 2013	Het effect van het spel 'Taaltreffers' in combinatie met Onderwijs Tijd Verlenging op de woordenschatuitbreiding van onderpresterende kinderen	bao, NT1, Nederland	Tests bij 101-200 leerlingen uit groep 6,7 en 8
Onderwijsleermateriaal (3.3)			
Verhallen e.a. 2006	Het effect van een door multimedia geanimeerd verhaal op woordenschat en zinsbegrip	bao, NT2, Nederland	Hardopdenkprotocollen en tests bij 41-60 leerlingen uit groep 2

Smeets/Bus 2009	De effecten van verschillende vormen van aanbieden en verwerken van digitale prentenboeken op de woordenschatontwikkeling	bao, NT1, Nederland	Tests bij 201-300 leerlingen van groep 1,2 en 3V
Verhallen/Bus 2010	Verskil in effect van statische en geanimeerde weergave van prentenboeken op receptieve en productieve woordenschat van migrantenkinderen	bao, NT2, Nederland	Tests bij 61-100 leerlingen uit groep 2 en 3 (longitudinaal
Smeets/Bus 2012	Het effect van elektronische prentenboeken met woordenschatgerichte meerkeuzevragen op de woordenschatontwikkeling van kleuters	bao, NT1, Nederland	Tests bij 41-60 leerlingen uit groep 1
Smeets/Bus 2014	Het effect van elektronische prentenboeken met interactieve woordenschatinstructie op de woordenschatontwikkeling van	bao, NT1, Nederland	Tests bij 101-200 leerlingen uit groep 2, 3 en 4
Smeets e.a. 2014	Het effect van elektronische geanimeerde prentenboeken op de woordenschatontwikkeling van kinderen met SLI	bao/so, NT1, Nederland	Tests bij 41-60 leerlingen uit groep 2 en 3
Bus/Takacs 2015	Evaluatie van het effect van mondeling vertelde verhalen met een digitaal element op de woordenschatontwikkeling van kinderen	bao, NT1, Nederland	Meta-analyse m.b.t. kinderen van groep 3 tot en met 6
Hald e.a. 2015	Het effect van het leren van woorden d.m.v. animaties	bao, NT1, Vlaanderen	Toetsen bij 201-300 leerlingen uit groep 4

	die de betekenis van het woord illustreren		
Swart 2015a	Evaluatie van het effect van gedigitaliseerde verhalen op de woordenschatontwikkeling	bao, NT1, Nederland vs. Israël	Meta-analyse m.b.t. kinderen van de voorschoolse leeftijd tot en met groep 8
Swart 2015b	Evaluatie van het effect van gedigitaliseerde verhalen op de woordenschatontwikkeling	bao, NT1, Nederland vs. Israël	Meta-analyse m.b.t. kinderen van de voorschoolse leeftijd tot en met groep 8
Takacs e.a. 2015	Evaluatie van het effect van mondeling vertelde verhalen met een digitaal element op de woordenschatontwikkeling van kinderen	bao, NT1, Nederland	Meta-analyse m.b.t. kinderen van groep 3 tot en met 6
Onderwijsleeractiviteiten (4.1)			
Onderwijsleeractiviteiten (4.2)			
Bulters/Vermeer 2007	Verandering in leerkrachtgedrag na training in gebruik 'met woorden in de weer' en de invloed daarvan op leerlingen	bao, NT1/NT2, Nederland	Observaties, toetsen en interviews met 61-100 leerkrachten en leerlingen van groep 2, 5, 6 en 7
Goossens/Vermeer 2009	Vaststellen van het optimale tekstdekkingspercentage voor het leren van woorden uit de tekst	bao, NT1/NT2, Nederland	Tests bij 101-200 leerlingen uit groep 7
Goossens e.a. 2014a	Verskil in effect van twee aanpakken voor het leren van woorden op de lange termijn en het effect van het verschil van context van aanbieden	bao, NT1, Nederland	Toetsen bij 41-60 leerlingen van groep 5 t/m 7
Goossens e.a. 2014b	Heeft <i>retrieval practice</i> een voordeel ten opzichte van 'puur' en 'elaboratief' bestuderen van woorden	bao, NT1, Nederland	Toetsen bij 101-200 leerlingen uit groep 5 en 6

	voor het lange termijn geheugen		
Damhuis e.a. 2015	Vergelijking van de effecten van vier verschillende manieren van het voorlezen van een prentenboek op de woordenschatontwikkeling	bao, NT1, Nederland	Toetsen bij 101-200 leerlingen uit groep 1 tot en met 3
Goossens 2015	Verskil in effectiviteit van twee geheugenstrategieën op het leren van nieuwe woorden	bao, NT1, Nederland	Toetsen bij 401 -500 leerlingen uit groep 4 t/m 8.
Onderwijsleeractiviteiten (4.3)			
Corvers e.a. 2004	Het effect van interactief voorlezen op woordenschatontwikkeling	bao, NT1/NT2, Nederland	Toetsen bij 61-100 leerlingen uit groep 2
Droop e.a. 2005	Effecten van interventieprogramma 'Stimulering van beginnende geletterdheid in groep 2'	bao, NT1/NT2, Nederland	Toetsen en interviews bij >501 leerlingen uit groep 2
Rhoer/Vermeer 2005	Kunnen kinderen met een lage intelligentie beter woorden onthouden als de hiërarchische relatie tussen de te leren woorden expliciet wordt onderwezen?	so, NT1, Nederland	Toetsen bij 61-100 leerlingen uit groep 6 en 7 (longitudinaal)
Rhoer/Vermeer 2005b	Het effect van het expliciet onderwijzen van hiërarchische relaties tussen woorden op het onthouden van woorden	so, NT1, Nederland	Toetsen bij 61-100 leerlingen uit groep 6 en 7 (longitudinaal)
Verhallen/Van der Zalm 2005	Het inbedden van een woordenschatdidactiek in een bestaande methode voor vroege- en voorschoolse educatie	bao, NT1/NT2, Nederland	Toetsen en interviews bij 101-200 leerlingen uit groep 2
Biemond e.a. 2006	Evaluatie van het Programma Interactief Taalonderwijs (PIT)	bao, NT1/NT2, Nederland	Taalvaardigheidstaken bij >501 leerlingen uit groep 1 tot en met 4

Helms-Lorenz/Jong-Heeringa 2006	Het effect van ontwikkelingsgericht onderwijs op woordenschatontwikkeling van kinderen met een taalontwikkelingsachterstand	bao, NT2, Nederland	Observaties, document analyse, toetsen en interviews bij 101-200 leerlingen en hun leerkrachten in groep 2
Egbertsen 2009	Is het mogelijk het AVI-niveau van cluster 4-leerlingen in één maand een niveau te verhogen met behulp van het interventieprogramma 'nieuwsbegrip'?	so, NT1, Nederland	Toetsen bij 0-10 leerlingen van groep 6
Bacchini, 2012	Interventies om de woordenschat van niet-Nederlandstalige kinderen zo snel mogelijk te vergroten	bao, NT2, Nederland	Tests bij 61-100 leerlingen uit groep 1 en 2
Van Oers/ Duijkers 2013	Vergelijking tussen invloed van traditioneel woordenschatonderwijs en ontwikkelingsgericht onderwijs op de woordenschatontwikkeling	bao, NT1/NT2, Nederland	Tests bij leerlingen van groep 1 tot en met 8 van twee scholen
Druten-Frietman e.a. 2014	Het effect van de vroege en voorschoolse educatie methodiek 'Taallijn' op de woordenschatontwikkeling van peuters	bao, NT1/NT2, Nederland	Toetsen bij 301-400 leerlingen uit groep 1 en 2
Vervloed e.a. 2014	Het effect van een interventie voor het aanleren van 'ver weg woorden' aan kinderen met een visuele beperking	so, NT1, Nederland	Observaties van de interactie tussen 6 kinderen en hun moeders
Janssen e.a. 2015	Het effect van specifieke lexicale training op het fonologisch bewustzijn	bao, NT2, Nederland	Tests bij 61-100 leerlingen uit groep 1/2
Instrumentatieonderzoek (5)			

Schoonen/Verhallen 2008	Nagaan van de bruikbaarheid van de woord-associatietest van Read	bao, NT1/NT2, Nederland	Tests en taalvaardigheidstaken bij >501 leerlingen uit groep 5 en groep 8
Veldhuis e.a. 2012	De bruikbaarheid van een sneltoets tweetaligheid om de taalvaardigheid van tweetalige kinderen in beide talen na te gaan	bao, NT2, Nederland	Toetsen bij 101-200 kinderen uit groep 1 t/m 8
Tellings e.a. 2013	Woordclusters als indicatie voor prestaties op het gebied van woordtaken	bao, NT1, Nederland	Taalvaardigheidstaken bij >501 leerlingen uit groep 4,5 en 6
Scheltinga e.a. 2014	Review naar alternatieve toets vormen om het leerproces en het leerpotentieel in kaart te kunnen brengen	bao, NT1/NT2, Nederland	Review naar toets vormen in het basisonderwijs
Evaluatieonderzoek (6)			
Weerden e.a. 2014	Vaststellen van veranderingen in de taal- en rekenvaardigheden van leerlingen in groep 4 en groep 8	bao, NT1, Nederland	Toetsen bij >501 leerlingen uit groep 4 en groep 8 (longitudinaal)
Kuhlemeier e.a. 2014	Balans opmaken van de leesvaardigheid in het basis- en speciaal basisonderwijs	bao/so, NT1, Nederland	Taalvaardigheidstaken, toetsen en schriftelijke enquêtes bij >501 leerlingen van groep 8

Het ontwerp SPLONK

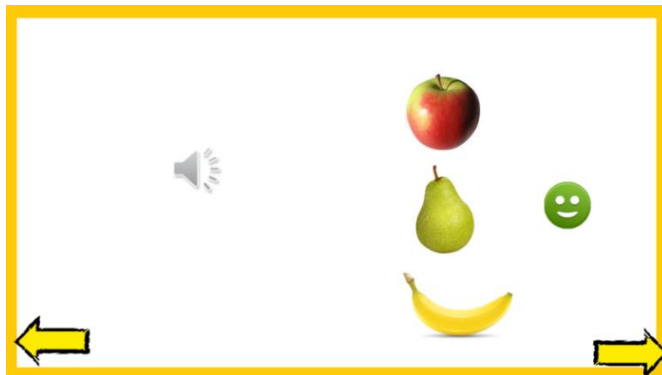
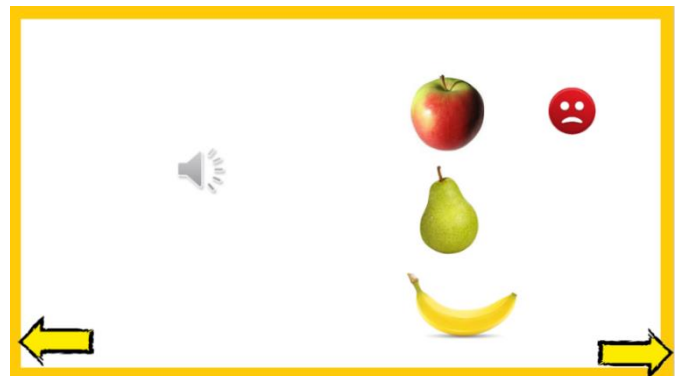
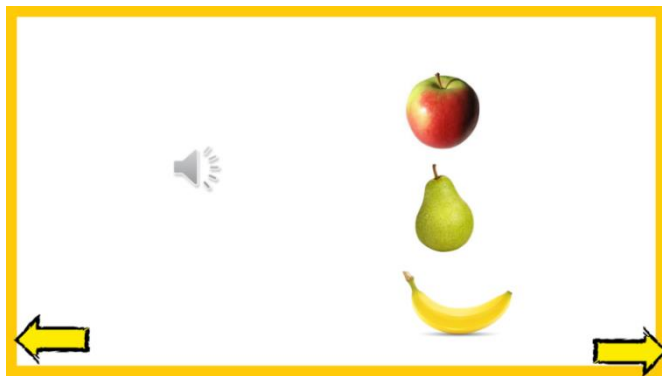
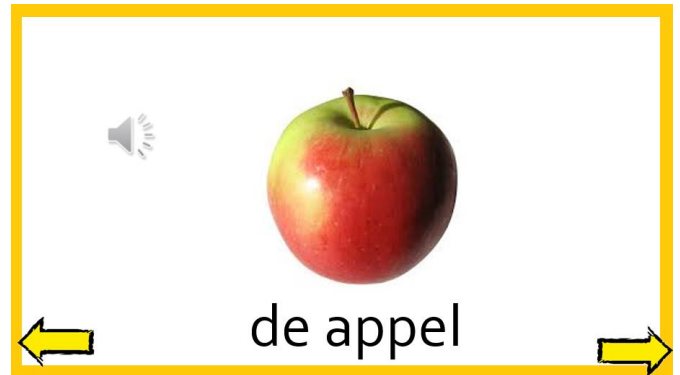
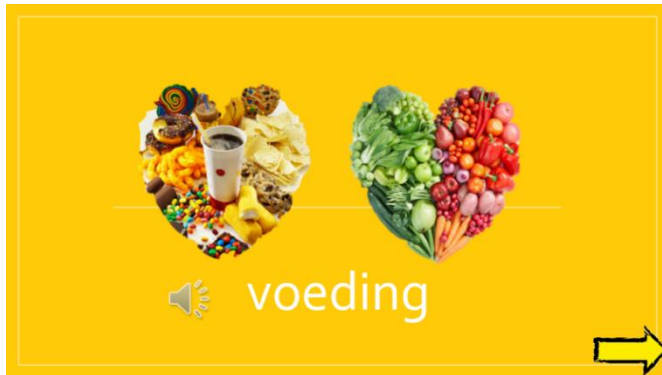

Inhoud per box:

- Rad: '3 uitjes' tijdens het semantiseren van de woordenschat

➤ Interactieve Powerpoint op USB-stick

➤ Instructiefiches spelletjes

MEMORY

Bereidigheid:
✓ Ziekje met kaarten Memory

Spelers
✓ 2 tot 4 spelers

Spelverloop

- 1) Leg de kaartjes neer, met de afbeelding of het woord naar beneden.
- 2) De jongste speler begint.
- 3) Draai om de beurt twee kaartjes om.
- 4) Zijn de afbeeldingen niet gelijk of horen ze niet samen, dan mag je de kaartjes houden. Zijn ze ongelijk, dan draai je de kaartjes weer naar beneden.
- 5) Probeer te onthouden waar elk kaartje ligt.
- 6) Wie op het einde de meeste kaartjes heeft, die is gewonnen!

PICO PICCOLO

Bereidigheid:
✓ Pico Piccolo

Spelers
✓ Individueel

Uitleg

- 1) Plaats de pica (het gekleurde rondje) bij het juiste antwoord.
- 2) Ben je volledig klaar? Draai de kaart om en controleer of het klopt. |

➤ Spelletjes om de woordenschat speels te herhalen

Enkele voorbeelden van leerspelletjes:

▪ De puzzel

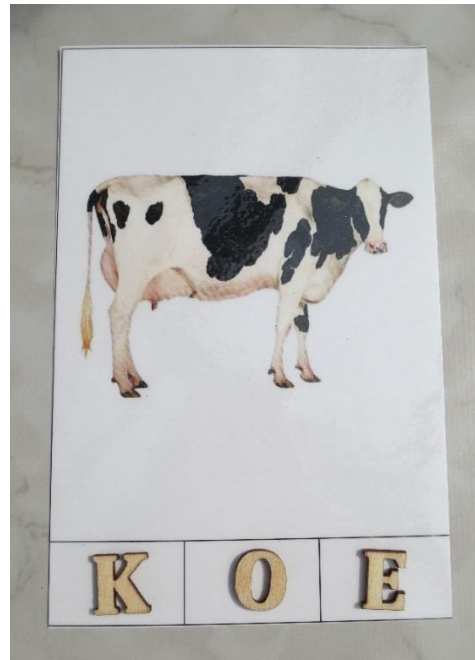
▪ Spel Minions

▪ Flitskaarten

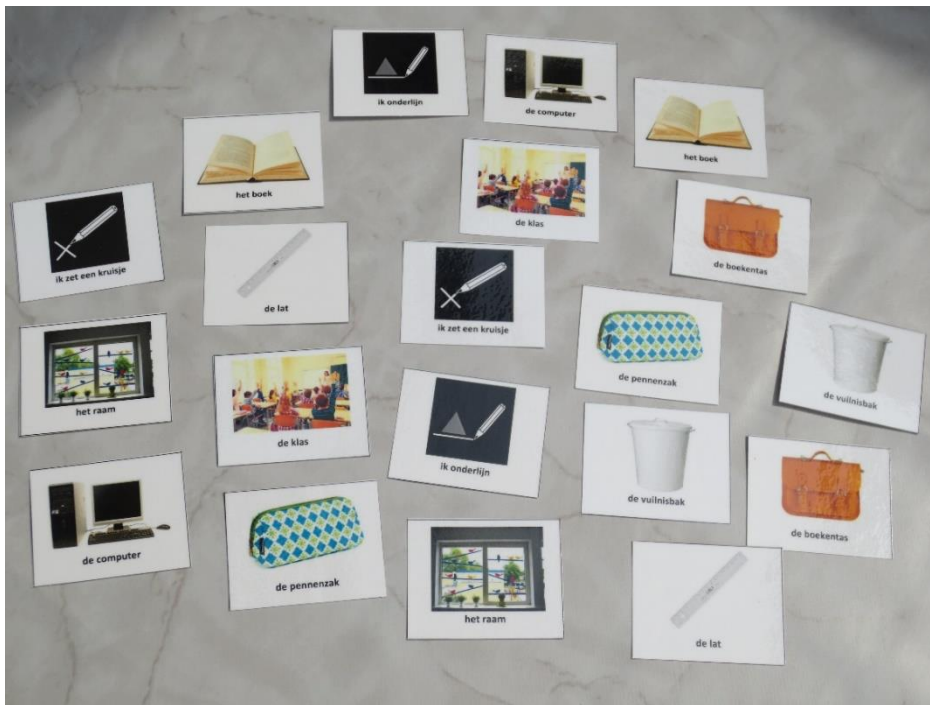
- Letters leggen

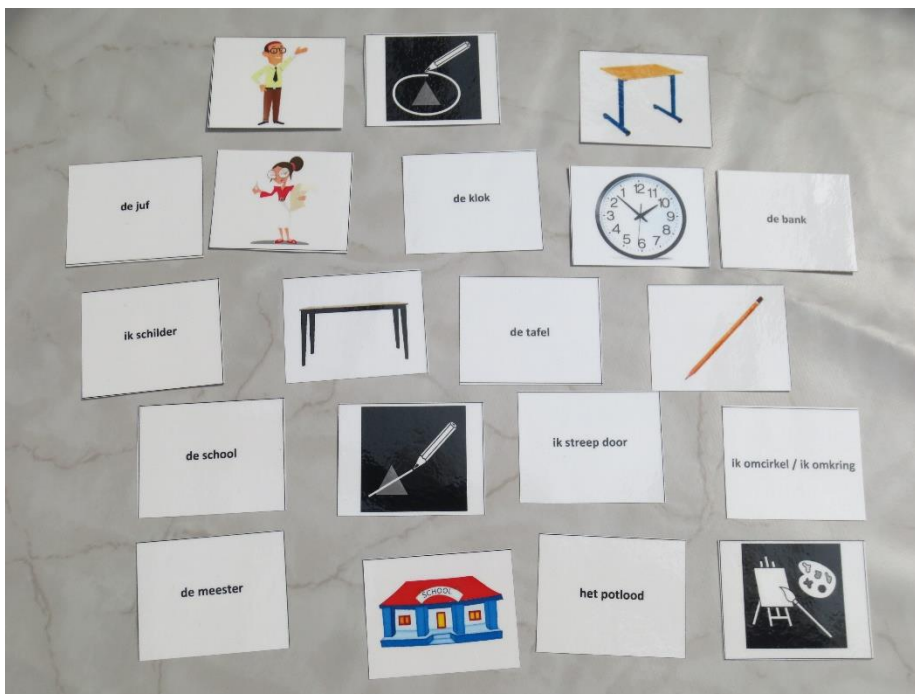
- Domino

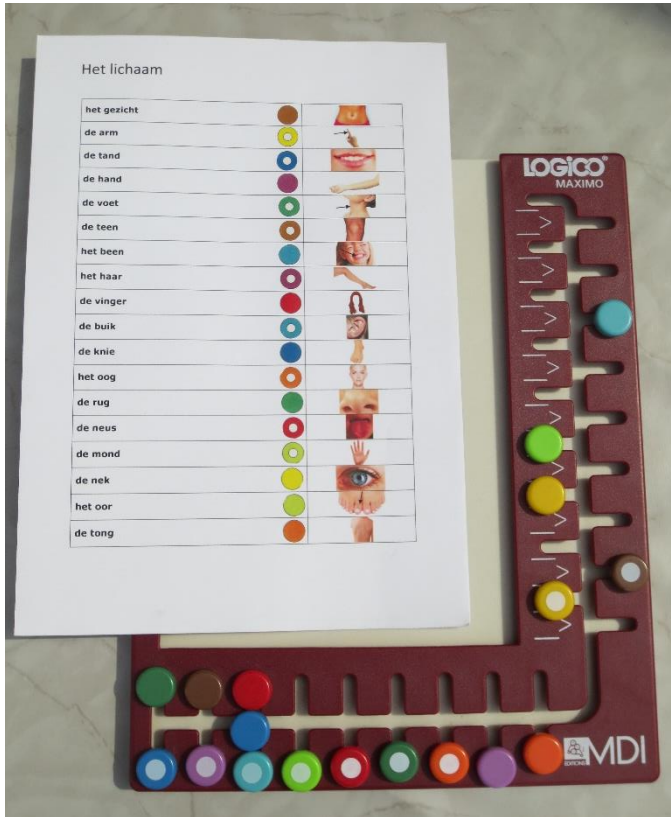
▪ **Memory (woord beeld - woord beeld)**

▪ **Memory (woord – beeld)**

▪ Pico Piccolo

Inhoud gezamenlijk SPLONK-doesje :

- Pionnen
- Dobbelstenen
- Houten lettertjes
- Kaartjes Minions

Bijlage 6

Toets: woordenschat – de school

Naam:.....

datum:.....

Toets: woordenschat – de school

/ 12

1. Luister goed en omcirkel de juiste prent.

/ 2

A

B

2. Zeg het juiste woord dat bij de prent hoort.

/ 3

A

B

C

3. Zet een kruisje onder de juiste prent.

/ 2

ik schilder

☐☐☐

de lat

4. Schrijf het woord dat bij de prent hoort.

/ 5

.....

.....

.....

.....

.....

Naam: **H.**

datum: **19/05/2017**

Toets: woordenschat – de school

11 / 12

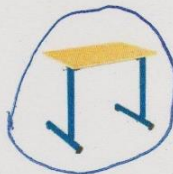
2 / 2

1. Luister goed en omcirkel de juiste prent.

A

B

2. Zeg het juiste woord dat bij de prent hoort.

2,5 / 3

A

✓

B

het vuilnisbak

C

✓

3. Zet een kruisje onder de juiste prent.

2 / 2

ik schilder

de lat

4. Schrijf het woord dat bij de prent hoort.

4,5 / 5

let ~~rasen~~ rasen

ik ~~kend n~~ knip

de ~~school~~ school

de ~~kast~~ kast

de ~~gom~~ gom

Riedel en Ritme – Vlaamse Taalriedels²⁷

Consumptie

20 Wat eten we vanavond?

B Wat eten we vanavond? Spaghetti?
B Wat eten we vanavond? Spaghetti?

A Wat! Weer spaghetti?
A Wat! Weer spaghetti?

B Even kijken, is er nog pasta?
B Even kijken, is er nog pasta?

A Nee, er is geen pasta meer. De pasta is op!
A Nee, er is geen pasta meer. De pasta is op!

B Is er nog saus?
B Is er nog saus?

A Nee, er is geen saus meer. De saus is op!
A Nee, er is geen saus meer. De saus is op!

B Zijn er nog tomaten?
B Zijn er nog tomaten?

A Nee, er zijn geen tomaten meer. De tomaten zijn op!
A Nee, er zijn geen tomaten meer. De tomaten zijn op!

B Is er nog kaas?
B Is er nog kaas?

A Nee, er is geen kaas meer. De kaas is op!
A Nee, er is geen kaas meer. De kaas is op!

B Dan maar frietjes halen of een pizza laten komen.
B Dan maar frietjes halen of een pizza laten komen.

31

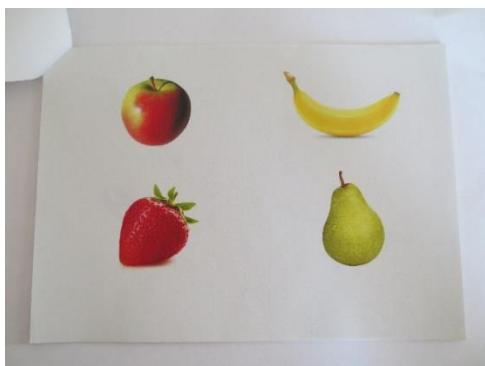

²⁷ Leysen, J., De Schryver, A., Frateur, V., e.a. (2005). *Riedel en Ritme. Vlaamse taalriedels. Cursistenboek*, Acco, Leuven, p. 31.

Taaltoets: woordenschat - voeding²⁸

1.

2.

3.

4.

Op afbeelding 1 en 2 staan telkens 4 afbeeldingen afgebeeld. Aan het kind vroeg ik: “Waar zie je een banaan?” De bedoeling was dat het kind de bijhorende afbeelding aanwees. Bij afbeelding 3 en 4 liet ik het kind verwoorden wat er op de prent staat. “Dit is een...”

²⁸ Verhoeven, L., Vermeer, A. (1986). *Taaltoets allochtone kinderen. Actieve woordenschattaak*, Zwijssen, Tilburg.
Verhoeven, L. & Vermeer, A. (1986). *Taaltoets allochtone kinderen. Passieve woordenschattaak*, Zwijssen, Tilburg.

Enquête: bevraging ontwerpactiviteit

Spelend Leren
Ontdekken
Nieuwsgierig
Kindvriendelijk

1. Is het project om basiswoordenschat aan te leren op een speelse manier ontworpen? Zo ja, op welke manier?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Welke meerwaarde biedt het bekomen ontwerp?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Hoe ziet u dit ontwerp implementeerbaar in de toekomst?

.....

.....

.....

.....

.....

Spelend Leren
Ontdekken
Nieuwsgierig
Kindvriendelijk

1. Is het project om basiswoordenschat aan te leren op een speelse manier ontworpen? Zo ja, op welke manier?

- * + soorten spelletjes
- * thema's die aansluiten bij de leefwereld van de kinderen
- * spelletjes zijn aantrekkelijk (kleur, foto's, ...)
- * en duurzaam (box, gelamineerd)
- * op computer (woorden worden zelfs ingesproken!)

2. Welke meerwaarde biedt het bekomen ontwerp?

- * kinderen worden geprikkeld om deze mooie boxen te open en leerrijke spelletjes
- * lln worden uitgedaagd: pc, boekje, ...
- * lln worden gestimuleerd om zoveel mogelijk met taal bezig te zijn (in alle facetten lezen, spreken, luisteren, ...)

3. Hoe ziet u dit ontwerp implementeerbaar in de toekomst?

In elke klas zit er wel een 'taalarm' kind. In het eerste leerjaar doen we vaak hoekenwerk of contractwerk waarbij dit perfect kan worden gebruikt. We geven ook 1 à 2x per week lln mee met zorgvul om rond taalvaardigheid te werken

klaslr. H.
jif karen

Spelend Leren
Ontdekken
Nieuwsgierig
Kindvriendelijk

1. Is het project om basiswoordenschat aan te leren op een speelse manier ontworpen? Zo ja, op welke manier?

Zeker! Er wordt gebruik gemaakt van heel veel
kleurrijk materiaal. Heel aantrekkelijk, mooie tekeningen.
Afwisselende spelletjes.

2. Welke meerwaarde biedt het bekomen ontwerp?

Kinden kunnen zowel individueel als met lkr en
medeleerlingen nieuwe woordenschat leren.
De klas wordt erbij betrokken.

3. Hoe ziet u dit ontwerp implementeerbaar in de toekomst?

Dit zal heel goed gebruikt kunnen worden voor AN
vanaf de start. Lkr kunnen onmiddellijk de
klas aan het werk zetten.
Dit is uitbreidbaar.